

Problemer i det vestlige samarbeid

Taler

Halvard Lange

Dato

15 mars 1960

Omstendigheter

Tale ved årsmøtet

1 Det vi er blitt vant til å kalle den vestlige verden, er et konglomerat av stater, store og små, som ikke uten videre kan sies å høre naturlig sammen om vi bare ser på hvor de ligger på verdenskartet. Vest-Europas land ligger som en smal stripe på det veldige eurasiske kontinent, som er dominert av de sovjetiske og
5 øst- og sørasiatiske landmasser. Utenfor denne landstripen ligger den sterkeste vest-europeiske staten, Storbritannia, og først tusener av mil lenger vest, på den andre siden av et verdenshav, finner vi de to nordamerikanske demokratiene. Det som geografisk sett knytter de vestlige land sammen, er Atlanterhavet. Med full rett kaller vi derfor også ofte det vestlige samarbeid for det atlantiske.

10

Karakteristisk for de fleste vestlige land er et felles idégrunnlag med sterke preg av en humanistisk kulturtradisjon som går tilbake til antikken og den første kristne tid. Dette idégrunnlag er så sterkt at vi trass i all splittelse, all innbyrdes strid og uenighet, likevel oppfatter de vestlige land som en kulturkrets som i
15 mangt og meget skiller seg ut fra de øst-europeiske - og naturligvis enda tydeligere fra de ulike asiatiske og afrikanske.

Folk utenfor den atlantiske krets av stater vil kanskje ikke legge særlig vekt på de indre ulikheter som fellesskapet rommer. For dem vil det være langt flere
20 likhetpunkter mellom de vestlige land enn vi som lever der kanskje til daglig oppdager selv. Et typisk uttrykk for denne innstilling - på det politiske plan - har vi i sovjetledernes vurdering av den vestlige verden som en kapitalistisk-imperialistisk - blokk. For de kommunistiske ideologer trer den kjensgjerning at det finnes ulike politiske og økonomiske systemer i den vestlige verden i
25 bakgrunnen. For dem er demokratisk sosialisme, liberalisme eller konservatisme bare nyanser innenfor det samme dødsdømte kapitalistiske system.

30 For oss som bor her, er det imidlertid en realitet vi ikke kan komme ifra at det finnes viktige ulikheter i økonomiske institusjoner og meget forskjellige politiske systemer innenfor den vestlige verden. Skalaen går like fra forfatninger med levende innslag av det direkte demokrati, med folkeavstemming som et karakteristisk element, til enkelte autoritære og totalitære regimer. Disse ulikhetene har røtter langt tilbake i historien.

35 Jeg tror for min del ikke det er noen nødvendig forutsetning for et høyt utviklet samarbeid mellom de vestlige land at det samme politisk-økonomiske system blir rådende i alle våre land. Da måtte vi vente svært lenge. Jeg tror tvert imot at det innenfor det samarbeid som er i ferd med å tvinge seg fram, vil være plass for
40 ulike systemer både i økonomi og politikk, selv om vi kanskje må regne med en viss gjensidig tilpassing.

*

45 Det har vært gjort mange forsøk på å samle de europeiske stater til et rike. Lengst nådde Napoleon og Hitler - begge med brutale maktpolitiske metoder. Men de vest-europeiske nasjonalstater har vist en forbausende evne til å bevare sitt særpreg og sin selvstendighet, i kamp mot alle krefter som truet deres eksistens. De vest-europeiske folks historie forteller om en stadig kamp for å bevare den
50 nasjonale suverenitet. Siden nasjonalstatene ble til, har europeisk politikk vært dominert av trekk og mottrekk for å framtvinge eller hindre forskyvninger i det kompliserte maktbalanseforhold mellom statene. Dette spill fortsatte like fram til utbruddet av den annen verdenskrig.

55 Denne krigen har satt et skille i historien, ikke bare fordi nesten alle europeiske stater kom med, men også fordi den i så høy grad kom til å bli en kamp for demokratiet mot det totalitære styresett som hadde seiret i to av Europas stormakter i mellomkrigsårene. Etter krigen drev det sovjetiske kommunistdiktaturets ekspansjon i Øst- og Mellom-Europa de demokratiske
60 land i Vest-Europa som hadde vært med i det store oppgjøret sammen til forsvar for sin fred og frihet.

Etter to verdenskriger var Vest-Europas stilling katastrofalt svekket, både absolutt og i forhold til de to verdensmaktene, De forente stater og Sovjet-
65 Samveldet. I den vestlige verden har vi til for få år siden - med rette eller urette - vært vant til å betrakte de siste to tusen års historie først og fremst som Europas -

og kanskje særlig Vest-Europas historie. Det var i denne del av verden vi mente de åndelige og materielle kraftkilder var å finne som hadde betydning for menneskehetens utvikling.

Da krigen sluttet, var hele Europa utarmet. Øst-Europa og store deler av Mellom-Europa var lagt inn under sovjetisk kontroll, først gjennom militær okkupasjon, så gjennom politisk ensretting. Vest-Europa hadde bevart sin frihet, men var ute av stand til ved egen kraft å reise seg økonomisk etter krigens herjinger. Den hjelp vi måtte ha, kunne bare komme fra de nordamerikanske demokratiene. Det samarbeid som kom i gang, fant i løpet av snaue to år sin form på det økonomiske felt i OEEC, Organisasjonen for Europeisk Økonomisk Samarbeid, - på det sikkerhetspolitiske i Atlanterhavspakten. De aller fleste land i Vest-Europa gikk med i disse samarbeidsorganisasjonene. Dermed var det institusjonelle grunnlag skapt for et planmessig og gjensidig forpliktende samarbeid mellom demokratiene innenfor den vestlige verden.

*

For virkelig å forstå bakgrunnen for de problemene vi i dag står overfor på de forskjellige områder av det vestlige samarbeidet, tror jeg det er viktig å være oppmerksom på hvor stor rolle inntrykket av ytre fare spilte for tilblivelsen både av OEEC og NATO. Det er neppe tvil om at store deler av almenheten her i vårt land og også i de fleste andre - slett ikke var forberedt på en så vidtgående felles innsats av landene i vest. De fleste følte seg på sett og vis presset til å gå med - fordi det ikke syntes å foreligge noe rimelig alternativ som ansvarlige myndigheter kunne anbefale. Både avtalen om opprettelsen av OEEC og Atlanterhavspakten var uttrykk for det maksimum av gjensidig forpliktende bånd som medlemslandene var villige til å påta seg. Det er to ganske vidtgående dokumenter i så måte. Likevel vet vi i dag at den felles solidaritetsforpliktelse er vokset ut over det man den gang mente var det ytterste man kunne strekke seg til. Dette har dels vært en konsekvens av samarbeidets egen dynamikk, dels av utviklingen på det teknisk-vitenskapelige plan og dels av det dyptgående spenningsforhold mellom de kommuniststyrte statene og landene i den vestlige verden.

De momenter jeg her har nevnt, forklarer hvorfor vi, i perioder hvor det ytre press synes å avta, blir vitne til at veksten i samarbeidet foregår i et langsommere tempo og at forskjellige innbyrdes friksjonsforhold trer fram i dagen. Jeg tror vi

må ha rett til å si at vi tross alt har hatt forbausende få alvorlige konflikter mellom de allierte vestlige land. Vi opplevde en kritisk situasjon innenfor NATO i 1956 da Storbritannia og Frankrike grep til våpen for på egen hånd å løse sine problemer i Egypt. Vi står overfor vanskelige problemer i utbyggingen av fellesforsvaret som følge av tilbakefall til nasjonalistiske prestisjebetonte synspunkter hos enkelte europeiske medlemsland. Og vi opplever en dyptgående og alvorlig krise på det økonomiske samarbeids område mellom to grupper vesteuropeiske land. Denne siste konflikten er etter min mening den alvorligste vi hittil har hatt i det vestlige samarbeid etter krigen. Hvis vi ikke greier å løse den innen rimelig tid, er det fare for at den kan få dyptgående følger også for det politiske samarbeid.

*

Det er på de politiske og økonomiske områdene det er størst spillerom for motsetninger, og jeg skal komme tilbake til dem. På det militære felt går det trass i alt lettere å samordne kreftene etter et noenlunde ensartet mønster. Selve den militærtekniske utvikling tvinger mer og mer til det. Den hastighet som moderne krigsfly og rakettvåpen har oppnådd, gjør for eksempel samordning av varslings- og kommandosystemet til en uomgjengelig nødvendighet. Selv om nasjonale tradisjoner og særlige politiske hensyn skaper problemer, går integreringen av NATO's fellesforsvar umiskjennelig framover.

Innpassingen av de nye våpen i fellesforsvaret bygger på et prinsippvedtak som NATO's Råd gjorde i desember 1954. Siden da har den militære planlegging innen fellesforsvaret bygget på den forutsetning at kjernefysiske våpen skulle kunne tas i bruk. Hele NATO's forsvarsstrategi hviler videre på den forutsetning at medlemslandene virkelig samordner sine forsvarsanstrengelser. Det må derfor være enighet om den vekt man skal legge på de nye våpen, og det må være enighet om en rettferdig fordeling av de byrder som følger med selve forsvarsutbyggingen.

Den våpentekniske utvikling har som nevnt i de siste årene satt myndighetene i de enkelte NATO-land under et visst press i disse spørsmål. Det vi er blitt vant til å kalle terrorbalansen, har skapt nye problemer for både små og store medlemsland. Vi har ennå ikke nådd fram til en definitiv ordning som er tilfredsstillende for fellesforsvaret som helhet og som alle medlemsland kan gi sin tilslutning. I første omgang har terrorbalansen ført til at det er oppstått tvil

om at truselen om en sterk gjengjeldelse virkelig kan avverge en krig. I mange vest-europeiske land har man spurt om det lenger er rimelig å basere sitt forsvar på at amerikanerne skal sette inn sitt strategiske luftvåpen i tilfelle Vest-Europa utsettes for angrep. Det er på enkelte hold reist tvil om holdbarheten i selve
150 solidaritetsforpliktelsen i Atlanterhavspakten - fordi det blir hevdet at man ikke lenger har rett til å tro at amerikanerne vil kunne bruke sine strategiske våpen også for å avverge et begrenset framstøt. Det har fått enkelte til å gå inn for kravet om nasjonale gjengjeldelsesstyrker. Uten å ville engasjere meg i denne debatten på det nåværende tidspunkt, vil jeg likevel gjerne ha sagt at disse
155 tendensene kan innebære en trusel mot selve NATO-forsvarets grunnprinsipp, nemlig at forsvaret må baseres på kollektiv innsats under felles ledelse. Det kan komme til å føre galt av sted om man nå skulle få en spredning av gjengjeldelsesvåpnene blant store og små medlemsland.

160 Derimot tror jeg det er viktig at vi i høyere grad enn hittil tar sikte på å bli i stand til å møte mulige begrensede aksjoner med de mest effektive motmidler. I NATO's militære terminologi tales det om å forsterke skjoldstyrkene. De tiltak som det er tale om, er som kjent både en utvidelse av de konvensjonelle styrkene og innføringen av taktiske atomvåpen som del av det konvensjonelle utstyr.
165 Begge skritt betyr økte utgifter til forsvaret og bl.a. derfor støter de på sterk motstand i den offentlige opinion. Og det er ganske åpenbart at det vil skape vanskelige politiske og psykologiske problemer i flere medlemsland, ikke minst vårt eget, å treffe en avgjørelse her. Særlig gjelder det i en tid hvor faren for krig synes mindre og hvor mange mener at utsiktene til å nå fram til avtaler om
170 internasjonalt kontrollert nedrustning er bedre enn noengang før siden krigen sluttet.

Det synes rimelig at vi tar oss tid til å se om de forhandlinger som i de nærmeste dagene tar til i 10-maktsutvalget for nedrustning, og om to måneder på
175 toppmøtet av de fire stormakter, fører til konkrete resultater. Utfallet av disse forhandlingene må få direkte betydning både for vårt lands og for andre lands stilling til disse alvorlige spørsmål.

Som antydnet, har vi i de senere år sett eksempler på at de militære lederes krav
180 om mer effektiv samordning av forsvarsanstrengelsene er kommet i strid med nasjonale særinteresser og tradisjoner. De fleste vil nok kunne forstå at det fra NATO-synspunkt framstiller seg som nødvendig og hensiktsmessig å få integrert visse grener av luftforsvaret i de enkelte land slik at de felles varslings-

185 og kontrollanlegg kan drives under et koordinerende organ, og at
forsyningstjenesten blir lagt slik til rette at man drar størst mulig fordel av
allianseforholdet. Likevel har integreringsønskene møtt motstand. Særlig
oppsikt har den franske holdningen til integrering av luftforsvaret i
Sentralavsnittet vakt. Det ser imidlertid nå ut til at det er god utsikt til å finne en
190 brukbar løsning på dette spørsmålet.

Det er i og for seg ikke vanskelig å forstå motivene for den franske reaksjonen.
Vi nordmenn har jo selv - av vel overveidde innen- og utenrikspolitiske grunner
- ved flere anledninger gjort krav på en viss særstatus. Men det må i sannhetens
195 navn også sies at utslagene for alliansen som helhet blir alvorligere når en av
stormaktene reserverer seg i forhold til fellesskapet enn når Norge gjør det.

Jeg er for min del ikke i tvil om at en nærmere integrering på det militære felt vil
tvinge seg fram, hvis vi i det hele mener det alvorlig med fellesforsvaret. Takten i
200 denne prosess bestemmes dels av de utenrikspolitiske hendinger, dels av den
militærtekniske utvikling og dels av vår egen vilje til samarbeid på gjensidig
forpliktende basis.

*

205 Jeg vender så tilbake til samarbeidsproblemene på andre områder enn det
militære og skal først si noen ord om den politiske rådslagningen som spiller en
stadig større rolle i NATO-samarbeidet.

210 I virkeligheten betyr den kontinuerlige utvekslingen av opplysninger og
synsmåter som finner sted i NATO's Råd en revolusjon i forholdet mellom
suverene stater. At små land rådfører seg med hverandre og med vennligsinnede
stormakter før de fastlegger sine standpunkter til internasjonale stridsspørsmål,
er ikke noe nytt. Det nye er at stormakter ikke bare rådslår seg imellom, men
215 legger fram sine synsmåter til diskusjon og er villige til å modifisere dem i lys av
kommentarer og reaksjoner fra alle medlemsland, små og store, innenfor en
allianse som ikke bare er militær, men også, og i stigende grad, politisk. I løpet av
litt over 10 år er grunnlaget lagt for et nytt atferds-mønster. Mer og mer blir det
slik at ingen regjering innenfor NATO fastlegger og kunngjør sine
220 standpunkter i spørsmål som berører alle medlemslands vitale interesser uten
forutgående konsultasjon i Rådet.

Ganske visst er konsultasjonspraksisen på denne korte tiden ikke blitt
225 fullkommen. Det hender ennå litt for ofte at den frist de enkelte regjeringer får
til å utforme sine synspunkter på spørsmål som blir tatt opp, er for knapp, så det
ikke blir tid til så inngående overveielser og konsultasjoner i hvert enkelt land
som ønskelig kunne være. Vi opplever også smertelige tilbakefall til gamle
stormaktsvaner. Storbritannia og Frankrikes politikk under Suez-krisen høsten
230 1956 er som nevnt det alvorligste eksempel på det, men vi har ganske nylig sett
hvordan Forbundsrepublikken Tysklands regjering, uten forutgående drøfting i
NATO-rådet, har tatt innledende skritt overfor et land utenfor alliansen som,
hvis de hadde ført fram, kunne fått store politiske skadevirkninger. Fra fransk
side har vi i de to siste år merket tydelige tendenser til å føre rådslagningen om
235 de store problemene i internasjonal politikk ut igjen fra NATO's Råd og over til
en eksklusiv stormaktskrets.

Selv om de små og mellomstore medlemslandene fullt ut erkjenner hvor viktig
det er at stormaktene innenfor alliansen samordner sin politikk best mulig, har
240 de med hell insistert på at Rådet, hvor alle medlemslandene er med, fortsatt ikke
bare formelt, men også reelt skal gis høve til å delta i utformingen av en felles
vestalliert politikk i den viktige forhandlingsfase vi nå går inn i. Det er derfor
heller ikke på det politiske område vi står overfor de vanskeligste problemene.
Det er på det økonomiske.

245

*

For å forstå den alvorlige situasjon vi nå befinner oss i med en overhengende fare
for økonomisk splittelse i Vest-Europa - er det nødvendig å minne om enkelte
250 hovedlinjer i utviklingen etter krigen. For ti år siden hadde jeg den ære å holde et
foredrag for dette forum om de europeiske samlingsbestrebelsene. Den gang
redegjorde jeg bl.a. for den debatt som akkurat da fant sted mellom to fraksjoner
innenfor det nyopprettede Europaråd. Striden sto mellom føderalistene og de
såkalte funksjonalister. Føderalistene tok til orde for skrittvis samling av Europa
255 til en forbundsstat, et Europas Forente Stater. De sterkeste talsmenn hadde
gruppen blant de franske, italienske, belgiske og delvis de vest-tyske
representantene. Det funksjonalistiske syn ble hevdet av de fleste britiske og
skandinaviske representanter i Europarådets forsamling. De gikk inn for et
vidtgående samarbeid på en rekke praktiske arbeidsområder, men organisert av
260 og mellom nasjonale regjeringer som hver sto ansvarlig overfor sin
nasjonalforsamling. I den langvarige debatten i Europarådet tørnet disse to

265 motsatte grunnsyn sammen. Funksjonalistene avviste føderalistenes krav om politiske organer med overnasjonal myndighet. De mente i stedet at det vest-europeiske samarbeid burde følge mer empiriske retningslinjer. Vi burde være varsomme med å presse fram institusjonelle former som kunne føles som en innskrenkning i landenes politiske og økonomiske handlefrihet.

270 De europeiske kontinentalstatene måtte den gang oppgi sine vidtrekkende planer. Vi må for så vidt ta vår del av ansvaret for at Europarådet i denne tiden ikke ble en felleseuropeisk lovgivende forsamling. Rådet har beholdt sitt preg av konsultativt organ, med de sterkt begrensede oppgaver som følger av dette. Men vi bør ikke se bort fra at det likevel har hatt stor betydning som felles parlamentarisk forum.

275 De seks europeiske kontinentalstater som særlig hadde arbeidet for en politisk føderasjon, gikk allerede i 1951 sammen om å opprette Kull- og Stålunionen. Dette var det første store eksperiment i et overnasjonalt samvirke på det økonomiske område.

280 Disse samarbeidsplanene ble nok fulgt med oppmerksomhet og interesse av de land som sto utenfor. Men jeg tror at opinionen i våre land ikke virkelig følte seg engasjert i de rent kontinental-europeiske integrasjonsplaner. For oss her i Norge sto det som en hovedoppgave å styrke de transatlantiske forbindelser og bygge ut det almene vest-europeiske samarbeid innenfor OEEC. Mange av oss
285 næret frykt for at føderativt pregete særeuropeiske løsninger kunne komme til å stille seg i veien for et utvidet samarbeid mellom alle de stater som vi mente hørte til den atlantiske familien. I mitt foredrag om disse problemene for ti år siden ga jeg uttrykk for dette. Det er fremdeles min oppfatning at det vil være
290 lettere for oss nordmenn å godta en utvidet integrasjon innenfor en atlantisk ramme enn innenfor en rent europeisk. Dette henger naturlig sammen med hele vår tradisjonelle kulturelle og politiske orientering og også med vår økonomiske og sikkerhetspolitiske situasjon.

295 Kontinentalstatene tok et avgjørende skritt videre da de i 1957 fikk i stand Roma-avtalen som etablerte Den Europeiske Økonomiske Union. De land som ble stående utenfor, fryktet for at «de seks» ville slå inn på en vei med utpreget diskriminerende toll- og handelspolitikk - med økonomisk og i siste instans politisk splittelse i Vest-Europa som resultat.

300

Britene la fram en plan om et vest-europeisk frihandelsområde, men denne planen ble avvist av «de seks». Dermed tvang de faktisk «de ytre land» til, i en eller annen form, å slutte seg sammen for å ha større sjanser til å vareta sine
305 interesser under forhandlinger med «de seks». På forbausende kort tid, mindre enn ett år, ble sju av disse landene enige om en avtale om å danne et Europeisk Frihandelsforbund, E.F.T.A. Det omfatter i alfabetisk rekkefølge Danmark, Norge, Portugal, Storbritannia, Sveits, Sverige og Østerrike. I løpet av de nærmeste ukene vil nasjonalforsamlingene i alle medlemslandene ha gitt
310 samtykke til ratifikasjon, og forbundet vil tre ut i livet 1. juli i år.

Den sjumaktsgruppen vi nå samarbeider i, er ingen ensartet blokk. Vår sterkeste felles interesse er ønsket om å få i stand en tilfredsstillende multilateral ordning med «de seks». Vi har intet utpreget ønske om å kunne klare oss alene i Europa,
315 slik man finner det klart uttrykt i seksmaktsplanene. Det er også den karakteristiske forskjell at de sju EFTA-landene ikke har samlet seg om noen felles almenpolitisk målsetting, mens dette jo er et vesentlig trekk i Roma-traktaten mellom «de seks». Blant EFTA-landene finner vi både NATO-land og stater som er forsvarspolitisk nøytrale.

320 EFTA-landenes mål er først og fremst å skape et organ for forhandlinger med «de seks» om et organisert samarbeid. Vårt håp er at EFTA vil kunne bidra til å hindre den disintegring i Europa som ville bli følgen om hvert av de ytre land ble tvunget til å ordne sine økonomiske samarbeidsproblemer i forhold til
325 seksmaktsunionen på bilateral basis. Forutsatt at den politiske viljen er til stede, er det etter vår mening fullt mulig å arbeide seg fram til en ordning som Vest-Europa som helhet er langt bedre tjent med enn den todeling som nå truer med å bli konsolidert.

330 En slik almen vest-europeisk ordning vil kreve innrømmelser fra alle parter. Men de vanskeligheter det kan komme til å bety for de enkelte land i en overgangstid, vil bli langt mindre enn de som ville bli følgen av en toll- og handelskrig mellom «de seks» og EFTA. Vi vil i det lengste tro det finnes vilje til konsesjoner på alle hold. Vest-Europa har ikke råd til splittelse, aller minst nå hvor vi står foran
335 storpolitiske forhandlinger som kan bli avgjørende for verdens fred. Det land som i denne situasjon ville forsøke å presse sin nasjonale politikk igjennom, uten vilje til å gjøre innrømmelser overfor andre, ville pådra seg et tungt ansvar.

Det er ganske innlysende at De forente staters holdning til de europeiske samarbeidsproblemene må få stor betydning. Hittil er det fra amerikansk side gitt uttrykk for at de er redd for at om «de seks» og «de sju» finner fram til en
345 ordning seg imellom, vil det bli et europeisk preferanseområde med utpreget
tolldiskriminering mot amerikanske varer. Bakgrunnen for denne frykten er at
De forente stater i de siste par-tre år har hatt underskudd i betalingsbalansen, et
underskudd som i året 1958-59 løp opp i 7 milliarder dollar. Underskuddet
skyldes imidlertid ikke byttet av varer og tjenester med andre land. Dels skyldes
350 det de omfattende økonomiske og militære hjelpeprogrammer, dels økende
amerikanske investeringer i fremmede land. Og med den lavtollpolitikk utad
som EFTA-landene hevder, vil faren for tolldiskriminering fra et samlet Vest-
Europa være mindre enn fra en isolert seksmaktsunion.

355 Vi må imidlertid regne med at de amerikanske myndigheter ser med særlig
sympati på seksmaktssamarbeidets politiske målsetting. Mange amerikanere har
aldri forstått hvorfor ikke europeerne har opprettet en vest-europeisk føderasjon
for lenge siden. I seksmaktsgruppen ser de nå en begynnelse bli gjort til en slik
samling av Europas forente stater, og de er på vakt mot alt som de oppfatter som
360 forsøk på å vanskeliggjøre en utvikling i den retning.

*

Situasjonen i dag er preget av atskillig usikkerhet på alle hold. De nye
365 økonomiske samarbeidsformene som er i emning, må både ta sikte på å styrke
medlemslandenes økonomi og på en langsiktig effektivisering av hjelpen til de
økonomisk tilbakeliggende land både i og utenfor Europa.

Det er med dette mål for øye det nå er forberedende drøftinger i gang om en
370 reorganisering av OEEC med sikte på at De forente stater og Canada skal slutte
seg fullt ut til organisasjonen, ikke bare være «assosiert» som hittil.

OEEC har i de snart 12 år den har bestått bidratt sterkt til å innarbeide de
samarbeidsvanene som i dag spiller en så framtrædende rolle i internasjonal
375 politikk. Gjennom OEEC har medlemslandene kunnet samordne sin
økonomiske politikk i høy grad - uten at det har skjedd i form av spesielle avtaler
og traktater. Det ville være sterkt å beklage hvis man innenfor en ny organisasjon
ikke fikk anledning til å bygge videre på dette grunnlag.

Det er etter norsk oppfatning viktig at man klarer å opprettholde en sterkest mulig organisasjon med rett til å gjøre vedtak, på samme måte som OEEC hittil har hatt det. Skulle en eventuell ny organisasjon bare få rådgivende myndighet, ville dette etter vår mening være langt fra tilfredsstillende.

Det er imidlertid ikke realistisk å tro at det for tiden er mulig å få amerikansk tilslutning til en reorganisering av OEEC uten noen endring i de nå gjeldende gjensidige forpliktelser for medlemslandene. Amerikanerne vil neppe kunne godta et økonomisk samarbeid av så forpliktende art. Det vi må arbeide for, og
 390 håpe skal lykkes, er å bli enige om en reorganisert økonomisk samarbeidsorganisasjon med de nåværende OEEC-land og De forente stater og Canada som medlemmer, hvor så meget som overhodet mulig av OEEC-avtalens forpliktende karakter blir bevart. Samtidig må den nye organisasjon gi rom for kontinuerlig rådslagning om og koordinering av konjunktur-politikken
 395 og den almene økonomiske politikk i medlemslandene. En slik samordning har vist seg mer og mer nødvendig om vi skal greie å sikre full sysselsetting og en tilstrekkelig høy ekspansjonstakt i de vestlige lands næringsliv samtidig med at vi bevarer finansiell stabilitet.

400 Hvor langt det vil vise seg mulig å bevare samholdet om disse grunnleggende målene for det økonomiske samarbeid mellom de vestlige land, vil i vesentlig grad avhenge av at det lykkes oss å avverge faren for innbyrdes toll- og handelskrig mellom de to vest-europeiske markedsdannelsene.

405 Det synes videre som nevnt innlysende at hvis den økonomiske splittelse vi nå opplever begynnelsen til i Vest-Europa blir varig, vil den også få alvorlige politiske skadevirkninger. Å si dette, er ikke uttrykk for noe ønske om å true eller skremme myndighetene i de land som sterkest setter seg imot en almeneuropeisk løsning. Det er bare å konstatere en kjensgjerning.

*

Selv om vi hadde vært uten problemer i samarbeidet på det militære og økonomiske område, ville vi i dagens situasjon ha fullt tilstrekkelig av rent
 415 politiske problemer å arbeide med. Vi står overfor en meget viktig forhandlingsfase, der Vestens ledende statsmenn skal møte sovjetlederne for å drøfte spørsmål som er av avgjørende betydning for freden i verden. For

420 vestmaktenes forhandlere vil det bety umåtelig meget at de har et mest mulig
samlet og enig Vesten bak seg. Gjennom alle etterkrigsår har det vært et
hovedmål for sovjetlederne å så splid og uenighet mellom landene i den vestlige
verden. De vil sikkert gjøre hva de kan for å utnytte alle tendenser de i dag kan
spore til slik uenighet. For noen ganske få år siden fikk den militære trusel fra øst
425 NATO-landene til å gå sammen om et felles forsvar. I dag står vi overfor en
utfordring også på det økonomiske område. Vi kan bare møte denne utfordring
ved å gjøre vårt samarbeid stadig mer effektivt. Og skal det skje, må alle være
med - selv om det kanskje betyr et noe langsommere tempo enn de mest
utålmodige er fornøyd med.

430 *

Vi lever i en omstillingsperiode som kan synes vanskelig og full av usikkerhet og
tvil. Det er vel ikke fritt for at vi i vår trang til selvransakelse og selvkritikk i blant
kan komme til å overdrive omfanget av problemene. Når alt kommer til alt,
435 fortøner kanskje mange av dem seg som skremmende bare fordi de er nye og
fordi vi mangler erfaring om hvordan vi skal ta fatt på dem. Jeg tror også at
mange av dagens vanskeligheter i høy grad er situasjonsbestemt og at de om
noen tid kanskje ikke lenger foreligger som presserende oppgaver.

440 Likevel vil det være klart av det jeg har sagt at vi i den nærmeste tid vil stå overfor
viktige avgjørelser på en rekke områder. Det kan vel tenkes at en omprøving av
visse sider av vårt forhold til det vestlige samarbeid vil vise seg nødvendig. Jeg
tror ikke noe vil rokkes ved de grunnleggende elementer i vår utenriks- og
sikkerhetspolitikk. Men vi kan ikke utelukke at det i tiden som kommer vil være
445 riktig for oss å legge større vekt på samarbeidet i Vest-Europa.

Samarbeidet mellom «de seks» er i virkeligheten en utfordring til oss. Vi
anerkjenner fullt ut dybden og bredden i den opinion som har båret dette
samarbeidet fram. Vi er også glad for den styrke «de seks» har oppnådd, i den
450 monn denne styrken kommer hele det vestlige samarbeidet til gode. Men vi ville
regne det for en ulykke for oss alle hvis denne styrken skulle bli brukt mot noen
annen stat eller gruppe av stater i den vestlige verden eller hvis det blir gjort
forsøk på å øke den på bekostning av andre land. Da vil den ikke tjene
samarbeidets sak, men den begrensede gruppes interesser. Og det ville være en
455 kortsiktig politikk i en tid da tendensene overalt går mot utvidet samvirke
mellom jordens folk.

Et mer vidtgående økonomisk samarbeid mellom alle land i Vest-Europa måtte bl.a. ta sikte på å løse de økonomiske utbyggingsproblemene for de av OEEC's medlemsland som er blitt liggende etter i den økonomiske utvikling. Men arbeidet med å løse den oppgaven må legges an slik at hele den vestlige verden kan bli bedre i stand enn den er i dag til å øke sin innsats i arbeidet for å løse de økonomiske utviklingsproblemene i andre deler av verden.

Den tid er forbi da Vest-Europas land hadde det avgjørende ord i verdenspolitikken. De avgjørende maktsentra ligger i dag i De forente stater og Sovjet-Samveldet, og et intensivert europeisk samarbeid har bare mening innenfor en videre vestlig ramme. De vest-europeiske land har intet å vinne ved at stormaktsambisjoner som ennå lever i enkelte av Europas stater dukker opp i ny form i drømmen om at Vest-Europa skal kunne bli en tredje makt ved siden av Sovjet-Samveldet og De forente stater. I mitt foredrag for ti år siden understreket jeg nødvendigheten av å skape det best mulig økonomiske og politiske samarbeid i Vest-Europa, men hevdet samtidig at det ikke måtte skje på en slik måte at det svekket kontaktene over Atlanterhavet. De siste ti årene har styrket meg i overbevisningen om hvor vesentlig det synspunktet er.

Kilde

Chr. Michelsens Institutt for Videnskap og Åndsfrihet. Beretninger XXIII,2: "Halvard M. Lange: Problemer i det vestlige samarbeid", Bergen, 1960.

Emner

NATO, Partipolitikk, Sikkerhetspolitikk, Sosialisme, Utenrikspolitikk, Årsmøtetale, Økonomi

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/problemer-i-det-vestlige-samarbeid>